

Ειπώθηκε κάποια στιγμή ότι ο Δίας της Δωδώνης ήταν αρχικά τοπικός θεός των υδάτων και η πριν από την Ήρα σύζυγός του, Διώνη, θεά των πηγών. Επειδή ανάμεσα στα επίθετα που τον συνόδευαν ήταν και το «νάος» ή «νάιος» που, κατά την εκδοχή αυτή, προέρχεται από το ρήμα «νάω» που σημαίνει «ρέω». Το πιο πιθανό όμως είναι ότι, πριν από την εμφάνιση του Δία, υπήρχε στην περιοχή η θεά Διώνη, η οποία, επειδή δεν ήταν δυνατό να ταυτιστεί με την πανελλήνια θεότητα του αρχηγού των θεών, λατρεύτηκε ως σύζυγός του. Νομίσματα του τόπου έχουν στη μια όψη τους τα πρόσωπα του Δία (σε πρώτο πλάνο) και της Διώνης (σε δεύτερο). Στην περίπτωση αυτή, το επίθετο Νάιος προέρχεται από το ρήμα «ναίω» που σημαίνει «κατοικώ» και απηχεί χθόνια προέλευση του Δία. Στον Ησίοδο άλλωστε («Ηοίαι», 569.20), ο Δίας της Δωδώνης αναφέρεται ότι «ναίει δ' εν πυθμένι φηγού» (κατοικεί στο βάθος βελανιδιάς).

Ανεξάρτητα από την όποια εκδοχή για την προέλευσή του, οι αρχαίοι Έλληνες εκδήλωναν με κάθε τρόπο τον σεβασμό τους και στον Δία της Δωδώνης και στο εκεί μαντείο του, το οποίο άλλωστε διατηρήθηκε σε ακμή επί πολλούς αιώνες.

Ο Ησίοδος αναφέρει ότι «η Ελλοπία (αρχαίο όνομα της κοιλάδας των Ιωαννίνων) είναι μια περιοχή πλούσια σε χωράφια και λιβάδια όπου θρέφονται πολλά πρόβατα και λυγερόποδα βόδια. Την κατοικούσαν πολλοί θνητοί με μεγάλα κοπάδια. Στη μια άκρη αυτής της περιοχής βρίσκεται η Δωδώνη, η αγαπημένη του Δία. Εκεί ο θεός εγκατέστησε το μαντείο του, στην κουφάλα μιας βελανιδιάς. Οι άνθρωποι, ξεθαρρεμένοι από καλούς οιωνούς και φέρνοντας πλούσια δώρα, πηγαίνουν πάντα εκεί για να εξασφαλίσουν την ευλογία του θεού και να μάθουν τη θέλησή του».

Η περιοχή βρίσκεται «στα πόδια του βουνού Τομάρου, σε μια κοιλάδα υγρή και καρπερή αλλά κρύα, που την δέρνουν οι άνεμοι και που συχνά τραντάζεται από την βροντή του θεού που θρόνιαζε ψηλά στο βουνό».

Ο Γάλλος ακαδημαϊκός Ζαν Ρισπέν παραθέτει την πληροφορία ότι, σύμφωνα με μετρήσεις Γερμανού επιστήμονα (που έγιναν τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα), οι ημέρες με θύελλα στην περιοχή της Δωδώνης είναι κατά μέσο όρο 49 τον χρόνο, κάτι που δεν συμβαίνει σε άλλο μέρος της Ευρώπης.

Ο Δευκαλίωνας, ο Ίναχος, η Ιώ, ο Ηρακλής, ο Ιάσοντας, ο Οδυσσέας, ο Νεοπτόλεμος, ο Ορέστης είναι μερικά από τους μυθικούς επιφανείς που προσκύνησαν εκεί.

Κι αργότερα, με τη συμβολή του Πύρρου, κέρδισε πολλή από την παλιά του δόξα (τον 7^ο π. Χ. αιώνα), ενώ ο βασιλιάς Φίλιππος Β' της Μακεδονίας το ανοικοδόμησε και ο Οκταβιανός Αύγουστος, μετά τη νίκη του στο Άκτιο, το περιποιήθηκε. Η περιοχή εγκαταλείφθηκε τον 4^ο μ. Χ. αιώνα, όταν ο χριστιανισμός επέβαλε το κλείσιμο των αρχαίων ιερών. Οι εκεί κάτοικοι μετοίκησαν στην περιοχή της Εύροιας. Κάποιοι την ταυτίζουν με την τοποθεσία της πόλης των Ιωαννίνων.

(τελευταία επεξεργασία, 5 Νοεμβρίου 2020)